

MELIKA SALIHBEG BOSNAWI

SAN SEDMI

ili

GAZZA, ZABORAVLJENA ZEMLJA

Anna F. bila je strašno zaljubljava, inače jako dobra cura. Ja se ne bih usudila prekorijevati je što je njezino (navodno) ljubakanje sa Peterom postalo javna tajna, i k tomu još obavezna školska lektira za svu djecu u Europi. Kad joj je teta Miep, s osmijehom punim požrtvovanja, donosila u Het Achterhuis, na Prinsengrachtu, amsterdamskom kanalu (današnji broj 263), jagode i kolače, nije Anna mogla ni pomisliti da bi ta ista vjerna prijateljica mogla jednoga dana odati njezine najintimnije dnevničke tajne. Dajući ih u ruke njezinome tati, koji ih je onda izručio nezasitoj znatiželji cijeloga svijeta (naravno, u svojoj verziji). Kažem, ja je ne bih optuživala, jer rečeno ljubakanje jedne teenagerke, čiji se mladi život dvadeset i pet mjeseci morao skućiti na nekoliko zagušljivih metara Stražnje kuće, u lijepom gradu nizozemskih slikara, nije u to doba 1942-1944. bio najveći svjetski grijeh.

Bilo je to u vrijeme kada je onaj luđak Hitler harao Europom, pa je Anna morala provesti *najmisaonije godine* svoga života u nekom tajnom skloništu. Nastojeći, snom, odagnati strah, i tišinu. I sve to samo zato što je bila pripadnik, po rođenju, jednog od dva skitalačka naroda, koja su gospodinu Kancelaru (izabranom na potpuno demokratski način) bila posebno mrska. (Što iz subjektivnih, a što, kažu neki, iz objektivnih razloga, o kojima nije ni mjesto, ni vrijeme raspravljati). No, neću propustiti priliku, kobajagi uzgred, napomenut. Od rečena dva naroda, koje je Hitler, opet kažu, sa posebnom strašću tamanio, jedan je bio obdaren (navodno vječnim) Božijim izborom. I desetinama n(N)obelovih nagrada (za održavanje koje tradicije Švedskoj akademiji znanosti, najotvorenije govoreći, treba gomila para).

Ne znam da li zbog te nebeske naklonosti, ili zbog ispunjavanja presudnog uvjeta da se bude nagrađen, tek ovaj parali, prema tome nobelovski genijalan narod, bio je čestim (i prečestim) predmetom mog europskog obrazovanja. Posebno putem Historije, të literature i drugih umjetničkih oblika, kroz koje smo učeni roniti suze nad, ekskluzivno njegovim, stoljetnim tragedijama. Više od četrdeset godina, čitava Planeta, dozvolite mi rezimirat, skupo plaća grijeh onog wagnerovski zanesenog Reichskanzlera, koji na žalost nije mislio dalje od nosa.

Drugi, pak, narod, koji je po izboru istog Alfreda također bio podvrgnut metodama *krainjega rješenja*, nije nikada umio raditi ništa drugo

doli živjeti u snovima, i sjetnim pjesmama. Podsjećajući, kroz njih, čovječanstvo da je nad njim još uvijek nebo, osuto zvijezdama. Budući bez talenta da unovči svoju nesreću, taj narod ni danas, u vrijeme takozvane slobode i mira, nema ni svoje kuće, ni kućišta. Njegova se zavjetna historijska domovina još uvijek nije pouzdano utvrdila, pa se nije našao ni nikogović koji bi postao lordom, uručivši mu, ko kraljevski dar, nacionalnu kuću. Tačnije, u ime ponovo nadjenog (plaćenog) zavičaja, domove i grobove nekog drugog naroda, koji bi onda, umjesto njega, nastavio skitat po ovom, okruglom, planetu.

No, ne samo to. Ovaj narod, čiju čeljad popularno zovu Ciganima, osim samo uzgrednog spominjanja u knjigama historije, kao žrtve gasnih solucija, i drugih preodgojnih metoda Nationalsocijalizma, danas, kao ni svih ovih četrdeset godina, nije ni podmet ni predikat ni jedne jedine međunarodne obljetnice. Možda zato što je svaki bogovetni dan svjetskog kalendara ispunjen komemoracijama exodusa i patnji izabranog naroda, pored kojeg (njegov privatizirani) Bog nema vremena baviti se, niti roniti suze, nad drugim Svojim stvorenjima. (I galaksijama!) Kome onda od Božjih kreatura da padne na pamet plaćati tom skitalačkom narodu, bez para, i (švedske) genijalnosti (dakle, ljudskom talogu), nekakve ratne reparacije, i druge historijske odštete? I k tomu još, podizati mu spomenike, dodjeljivati svjetske nagrade, praviti o njemu historijsko-umjetničke filmove, priređivati svjetske kongrese, osnivati centre za istraživanje njegova holocausta, i učiti čovječanstvo pobožno vjerovati u njegove mitove i legende? Dosta je što nas taj šašavi narod, koji i danas živi samo u snovima, podsjeća da je - zvjezdano nebo još uvijek nad nama (mada više nikakav moralni zakon nije u nama).

Možda sam se sjetila ovdje velikog njemačkog filozofa Immanuela (kojeg, kategorički tvrdim, više niko ne sluša) samo zato što je njegov kolega, Kartezijanac, Descartes, živio u Anninom komšiluku. Prije tri stoljeća, nakon što je pobjegao iz Pariza. Onaj koji se dosjetio da - *mislí, pa prema tome i jest* - prosta mudrost koja se doduše uči u svim zapadnim školama, ali koju, također, niko ne prakticira. Naročito kada je u pitanju politika. Kako god bilo, tek nad vratima kuće tog političkog izbjeglice (ili, kako bi se u Jugoslaviji reklo, morskog neprijatelja naroda), za kojeg se ne zna pouzdano da li je uživao socijalnu pomoć od holandske vlade, i danas stoji vlastoručno napisano: *Je li ikada iko upoznao ovakvu slobodu?!* Ne znam šta bi mu na to odgovorio siroti Rembrandt, kojem su policija i zelenaši neprestano kucali na vrata (iza kojih su treperili, od straha, samo glad, i slike). Ne treba smetnuti s uma, ni ovom prilikom, da se vremena ne mijenjaju, samo nam se sudbina različito smješka.

Kobajagi i ne htijući, previše sam se odvojila od Anne F. Elzine sunarodnice, s kojom sam odlučila, po svaku cijenu, posjetiti Gazzu. I tako otpočeti, napokon, kroz njezin katarzični san, koračanje po zemlji *Udaljenog brama*, od kojeg sam još jednom odbačena, čitava dva sata unazad, mjerom sunčeva zalaženja. Je li se to desilo zato što je život, tvrde, vrlo ozbiljan, a ovi katarzični sni, u čijeg sam se zapisivača sva preobrazila, ne nose nikakvu krinku ozbiljnosti? No, mahnito vjerujem da bi takvi snovi, puni kajanja, u ovom svijetu lažnih uozbiljenja, bili od veće pomoći Palestini, nego sva konferiranja o njoj, koja traju već decenijama. Rezultat kojih su tzv. ozbiljna življenja (na račun tuđe smrti), ili, drukčije rečeno, neozbiljna umiranja (za račun tuđeg života. O, Bože, da mi nije plemenite ironije, ponekad bih uistinu presvisnula od bola!). Kažem, od pomoći: zemlji Palestini, Palestini pojmu, Palestini historiji, riječi Palestini, Palestini ljubavi, Palestini snu. Iz kojeg je možda uistinu najkraći put do neba, posreći li se komu u njem, u toj katarzi kojoj ne trebaju nikakve kulise ni glumci, čak ni varljiva ozbiljnost života, krenuti nepovratnom stazom. Na kojoj je kajanje već upalilo nebeska svjetla.

Mir na tebe, Anna! Ime mi je Ĥmân... Ovako je počeo Annin katarzični san, noć prije nego što je 4. kolovoza '44. Grüne Polizei ušla u Tajno sklonište, smješteno na jednom od čistih, amsterdamskih, kanala. Tamo gdje je Anna F. provodila drhtave dane, iščekujući pune dvije godine, od jutra do sutra, zajedno sa članovima svoje i Peterove obitelji, da je pokrije sjenka nakazne smrti u koncentracionom logoru. Aveti, koja se, grimasom maske, cerekala u istom onom Descartesovom utoku slobode (sa usana europske Nacije, Kulture, Civilizacije, Racija), na sve nosioce žutih zvjezdanih znakova. Gestapo je, kažu dokumenti onog, ako se sjećate, wienskog lovačkog društva, opljačkao sav posjed. Samo je na podu, medju nevažnim novinskim papirima, punim vijesti o tisućama (neozbiljnih) smrti, ležao Annin dnevnik. Čekajući, strpljivo, na svoju sudbinu, koja bi, da nije moga očitavanja katarzičnih snova svih onih koji imaju bilo kakve veze sa Palestinom, ostala zauvijek poznata ljudima u njezinu apokrifnom izdanju.

Naime, odmah po završetku Drugog (vrućeg), svjetskog, rata (a na samom početku hladnog), kada se mrtvi (ni na jednoj strani) nisu još ni ohladili, godine 1947, izručuje Annin otac izdavaču njezine bilješke iz života u Tajnom skloništu. Kao jedini preživjeli član obitelji, pobrinuo se on da, ne samo Kitty, već čitav svijet, čitanjem (pomno odabranog dijela) Anninih tajnih zapisa, zataškava, radi Palestine (čija se rana baš u to doba počela rascvjetavat), svoju savjest. Da na jednoj, tužnoj, priči, uvježbava svoju, hirovitu, dobrotu. A Anninu žrtvu da koristi, kao zgodnu izliku, za političko-povijesnu (novokrvnikovu) kombinatoriku.

Tako se dogodilo da sam i ja u svom ranom, europskom, djetinjstvu čitala Annin *Dnevnik*. (Koliko je američka predsjednikovica dobila za svoj bezvezni predgovor? pitanje je koje mi je mnogo kasnije palo na um.) Sve je išlo kako treba u toku čitanja. Plakala sam ko kišna godina, sve dok nisam stigla do *Epiloga*, gdje mi je jedna rečenica zazvonila na uzbunu. *Osim vrlo malog broja ulomaka, koji čitatelju nisu zanimljivi, sačuvan je izvorni tekst*. Sjećate se: moj nerv za otkrivanje katarzičnih snova (između redova skripti Historije) potječe još iz moga djetinjstva. I baš on je sjeo na zvono. I tulio dugo. Sve dok nisam odlučila, prije deset godina, napisati knjigu. O Anni, (unutarnjem) čestitom djevojčurku, i Nevidiji, zemlji Palestini, s al-Qudsom u srcu. (Bez obzira koji pisaci stroj koristila za čišćenje moje Povjesnice, (u koju su mi toliko toga, lažnog, natrunili.)

Ovaj put neću se udaljavati od predmeta priče. Ali, da kažem pravo, sve pređašnje spada u katarzu koju je Anna F. morala ponijeti na svojim, slabašnim, petnaestogodišnjim plećima. One noći, kada je, nošena nagonom istine, dočekala Îmân da joj bude vodičem na putu u Gazzu. Noći - u - čije - će - svitanje - dozvati - Grünne - Polizei... Ali, ima još do toga. Kad sam je počela pratiti, očitavajući njezin čistilišni san, pun kajanja (za koji su izdavači ko fol mislili da neće biti od interesa za publiku), pogledala sam na geografsku kartu. I odjednom shvatila. Eto zašto sam morala nazad u ovu svoju, prognaničku, ćeliju. U carstvo, bezdane, tmine. U zemlju, nacionalnih, ludila. U, strmoglavu, državu (koja se, također, šepurila, sve do jučer, da je besmrtna). U kojoj sam i ja, ko nekad Anna, mrtvac međ' ljudima. I ja krivac, zbog moje zvijezde (i polumjeseca). I ja žrtva, u nečije ime. U ime zvijezde petokrake (i mnogo više onog što se iza nje krije). I ja osuđena, ko nekad Anna, po nalogu zloće, da, ko grki nektar, ispijam samoću.

Morala sam, dakle, nazad, radi sna. Jer, nije ni Anna krenula u Gazzu sa ulica Qâhire, omamljena misirskom jarom. Tu je najbližu trasu, preko Sina'a, još davno, odvojio od Palestine ocean muslimunskog nemara. (Knjigama historije usprkos, istina kaže:) misirska je staza zatrpana još one davne 1947. (godine ujedinjenog plana podjele Palestine), na dvanaesti dan, dvanaestog mjeseca. Kada je na kairskim ulicama, po đavoljem protokolu, policijska neman osula vatru. A - iz - ozlijeđenih - Imâm al-Banninih - ruku - ko - iz - stoljetnih - rana - kapali - topli - šahidski - sokovi - života - ko - posveta - na - pokošenu - vjernu - muslimunsku - braću. Sve to samo zato što su, demonstrirajući, pod znakom Qur`âna, tražili, od bliskih u Bogu, spas za Palestinu.

Zovem se Îmân... jedva je čula tih glas, i krenula za njim, smjerno, kao na molitvu. Brzo je stigla, s povratnom kartom, iz Amsterdama. Na nebu, razapet natpis: *Gazzu, zaboravljena zemlja!* Na toj koti, a da ostali putnici usnulog *stultifera navis* (20. stoljeća) nisu ništa ni primijetili, naša katarzična

putnica i njezina pouzdana voditeljica izašle su iz Vremena. Samo je na trenutak (ona *unutarnja, čista*) Anna (koju su zvali, jer je u stvari nisu ni poznavali kako treba, *lovac na dečke, namiguša, sveznalica, čitateljka ljubavnih priča*) oklijevala zakoračiti... na ovo prašnjavo, besputno tle. Nekad zlatni pijesak, kojeg, još od pamtivijeka, ispira Mediterran, prepušten sad blatnoj metamorfozi. (Alkemijo 20. stoljeća, tri put bravo za te!) Depresivan, ko da mu baš više ni do čega nije, a da je samo znalo, još koliko jučer, kako će ga trebati djeca, svako bi zrno... No, i to je predmet za potonje priče.

Dvadeset i devet milja dugog *predvorja pakla*, prati Anna itinerar ispisan dvorskom štiklom. Nije ova djevojčica nikakva tračalica, ali molim vas lijepo! Gospodin se, britanski ministar, po prvi put obreo u ovom glibu još od mandatorskih vremena. Mogli su fino i on i njegova dama obući neke stare, kolonijalne čizme. Niko im se ne bi začudio. A što se tiče Anne, ona bi sad imala veće oaze da po njima preskače ovu sivu *baru*, koja se (upravo iz razlogâ na koje se čika Ministar došao naljutit, neočekivano) *proslavila u cijelome svijetu*.

Tako se, naime, malo prije Annine posjete u katarzičnom snu, gospodin diplomat izjasnio, javno, preko svih novina. Kritizirajući što sa tih 360 km² nekad zlatne obale (koja se, okupaciono, pretvara u gnjilu baru) pare u gomilama idu u prijestolnicu, a otamo samo stižu kratke, nediplomatske, poruke. Koje, otprilike, kažu: Palestinski *guy-i*, nije vam mjesto ni u Svetoj zemlji, ni na Svetoj gori (možda ni u životu)! Prema tome, ko odbija otići od svoje dobre volje, neka se i dalje guši, sve dok se ne uguši. Gasovima takve vrste, za koje će malo ko imati dovoljno dara prokužiti: da su oni samo posljednji dio (mefistofelevskog plana) *krajnje solucije*.

(Ne smijem na ovom mjestu u Anninu snu propustiti reći: britanski se ministar obreo ovdje iznenada, iz istih, spoznajnih, razloga koji su i prekooceanskog skorojevića gotovo doveli do plača. O čemu smo nešto natuknuli, kada smo samo na trenutak zavirili u kristalnu kuglu. A o čemu će biti opširnije riječi, ako Bog da, na kraju knjige.)

Zna Anna da novinama samo izuzetno treba vjerovati. Tačno je da su u ovoj najnapučenijoj (plinskoj) komori na svijetu (poslije Hong Konga), sa šestopedeset tisuća duša na uskom obalnom pojasu (godine 1988.) više od polovice žitelja njezini vršnjaci. Tačno je i to, mada to ne piše u novinama, da takozvani civilizirani svijet očekuje od njih da se u tom jadu, po nalogu mladosti, raduju životu. Pogotovu što se na ovoj planeti više ne vode, tvrde demokracije, nikakvi, svjetski, ratovi. Bitke, naime, na mirnoj strani svijeta, gdje (možda od stida) zalazi sunce, nisu ni vruće, čak više ni hladne. Nego su medijske (upućene, uglavnom, islamskom, istoku). Raznolike oblike sofisticiranih tortura i ubijanja, koji se u tim ratovima

practiciraju, još ni jedna (svjetska) znanost nije istražila, a kamoli da ih priječi. Niti će još dugo.

Džaba se, zna to Anna, samo ljutit. Zato glasno dovikuje svima. Na primjer, washingtonskim The Timesovim piskaralima, koji se šeću, često, po njezinu amsterdamskom legatu. I cmizdre: ko, eto, Anna F. morala se dvije godine gušit u cjelodnevnom smradu, jer se sadržaj izvjesne posude za opću uporabu nije mogao istresati prije mraka. Gdje je novinarska etika, o kojoj trabunjate? Što ne dođete ovdje, sa svojim, istančanim, smislom za mirise, da se sa ovom (živom) dječurlijom, umjesto što to činite ko fol sa mnom (mrtvom), nadišete - decenijskog - smrada? U pako! U pako! (U Gazzu, gospodo! Ko još ne zna tu lozinku, autoriziranu od samog Knesseta?!) U čošak Palestine, iz kojeg se nečist nema gdje izbacit, već vremenima.

Da dodju, poručuje čuveni *paketić proturječnosti* novinarima, ministrima, piscima, psovačima, lašcima, umjetnicima, socijalistima, komunistima, wahhabijama, kraljevima, kraljicama, prinčevima, političarima, cinicima, metalnim damama, i svim ostalim demokratama, u bilo koji od ovih osam palestinskih gasnih campova. Na veliku party, koju priredjuje bijeda Gazze. Ona im neće slati opis te, bizarne, domačice, nastavlja Anna. Neka njezin nagrđeni lik potraže u katarzičnim snima. Vlastitim, ili snovima svojih očeva, čiji je kamen-mudraca, kojim su kupili palestinsko pravo na život, uspio istaliti samo (iz žrtve) krvnika. Bijedu, uistinu, nije ni potrebno portretirat. Ona svugdje ima isto, unakaženo, lice. Ali, iz njezinih, tužnih, bora (očaju usprkos), izbija, ko dar vjere, neuništiv, ljudski ponos.

Dodjite u Han Yunis, na primjer, pun još noćnih sjenki kristalnih terevenki, iz davnih vremena! Jučer su mu vojni čuvari palestinske tišine, za podsjećanje, otrovali vodu. Jutros po zidovima trošnih kuća, ko katarzični prkos, svanjiva graffit: *Džihad - put je za Palestinu!*

Ili, dodjite u Nusseira, koji se sav pretvorio u barikadu! Plinsku komoru, u kojoj, umjesto halucinogene glazbe bezbrižnih derana, odjekuje, sa menara, iscjeliteljski: *Allāhu 'ekber!*

Ili u Džabaliyyu, probuđenu, na dan deveti, usred zime, iz čistilišnog sna! Baš zato je iz nje i krenula ona britanska potpetica. Da nariše, u blatu Gazze, ko dječiju šaru, topografsku kartu ove najmladolikije baze bijede i nepravde na svijetu.

Ako hoćete u Bureidž, za vašu vam je modnu reviju etike na raspolaganju slijedeća scenografija: rasklimana kolekcija daščara, sa limenim krovovima. Na njih su, da te lahke pokrivke snova ne odleprša vjetar, sve do jučer, stavljani piljci. Danas se s njima palestinska djeca igraju Dâwûda.

Rafah, nastavlja Anna, neometana ravnodušjem pozvanih, ta gasna komora na jugu Gazze, puna je, ko otpad, automobilskih guma, i staroga

gvožđa. Znajte da, što više propuštate vježbati ovdje svoju ljudsku milost, to više umjetnost *trouvailles*-a bogati ratne *happening*-e.

Al-Muggâzî, nekad cvjetajući grad, tek što je ostao i bez posljednjega grma. Jutros su buldožeri ovoj plinskoj komori uklonili i te posljednje kulise. Odsad će palestinska derlad pozirati, dobrovoljno, kao mete, na brisanom prostoru. Ispred Uzi-mašinki Šin-Bethu, i za streljačke vježbe svojih vršnjaka, koje Knesset šalje u Gazzu da odsluže vojni rok (u elitnoj armiji smrti).

Svaka od ovih dušegupki urešena je vojničkom bazom, sa tornjevima, i čeličnom žicom, uokolo. Na nju, umjesto mrtvozornih ptica, slete, ponekad, samo zalutali pogledi. I ostanu tamo trajno. Pušćanim mecima, naime, propisi nalažu: isplesti, u istome času, od tih očiju, bodljikave vijence. Jer u ovoj zaboravljenoj zemlji (čudâ), u zagrljaju žice, čuva se, čak i od pogledâ, (namjesto sužanja) sloboda. Na ulazima u baze, umjesto pozdrava, već znana Knessetova (eshatološka) javka. I, s posebnim smislom za galgenestetiku, na glavama mlađahnih pitomaca grimizne beretke.

(Nisu li to moji rođaci, zakuka iznenada Anna, ko sinja kukavica, ti elitni momci Givati, okupatorskih pješadijskih, brigada? O Bože Uzvišeni! sačuvaj me kušnje prepoznavanja, pod nekom od tih koketnih kapa andjela smrti palestinskih *šababa*, mog milog Petera! Tako Anna, tiho, jecajući, katarzično, sebi u njedra. A onda, još glasnije nego prije, dovikuje, da je čuju diljem svijeta.)

Možete doći, vi, moji plaćeni naricatelji, mehkih srca, i u bolnicu Šifa' (dakako, ako se ne bojite infekcije...!)

Ili u Ansârî II, na samoj obali, u gasno obdanište. Tu se, po receptu telabibskog specijaliste, u prsa najmladjeg palestinskog podmladka, ugradjuju pace-makeri mržnje.

Zapravo je svejedno u koji biste dio Gazze došli, i u koji dio dana. Čitava je Gazza plinska oaza. Krajolik ljubičastog plamena, crnoga dima, mirisa izgorene gume. U njoj, i noću i danju (za filmsku scenu neo-realizma), pozira, raskošna, bijeda, meandriraju otvorene kanalizacije. Gazza je besplatna parfumerija truleži. Palača smrti. Trezor ljudskog zaborava... Više od svega, to je skladište smrdljivoga kala (svjetskog nemorala). Izmeta koji se odavde nema kud izbacit. (Čistoća plavoga neba ponad Gazze, o Bože! i meni se, jadnoj, katarzičnoj sanjalici, čini nečim skoro incidentnim). Gazza je, iznad svega, zemlja samoće. S jedne strane, sina'ska pustinja (bilo nehata muslimuna). S druge strane, pustinja Neguev (atomska centrala). S treće, (najneprohodnija) izabrana, ljudska pustara. S četvrte, more, na čijoj se obali, ištući svoj grob, nasukao Eichmannov pepeo...

Stade, odjednom, Anna, u ovoj misli, ko ukopana. Ali, znam, nema vremena za zaustavljanja. Moram, načas, sama preuzeti njezinu katarzu. Jer, ne vrati li se, prije svitanja, u svoje Tajno sklonište, u Amsterdam, u godinu '44, u vrijeme Adolfa Hitlera, prije nego što Grünne Polizei obavi redoviti pregled, sva bi se povijest mogla pomutit. A nije još doba sudnjih istina. Moram, dakle, umjesto nje, zaključivat. Da nije bilo (britanske i ine kolonijalne) dijalektike čizme i štikle, Anna se ne bi, od samoga početka, ušpricala do grla. Blatom, i grožnjom. Ništa joj nije pomoglo što je ko pametna cura, prije ovog katarzičnog putovanja, zavirila u europske knjige. U kojima piše:

Kad se raspala Osmanska imperija, niko se nije jagmio za Gazzu (Pričam ti pričul!). Pa pošto nije imala majku, ni tutorka Britanija nije mnogo za nju marila. Dala je prvome proscu. Kako se egipatski licemjernik (i sam skoro na prosjačkom štapu) odnosio prema njoj već smo natuknuli, kad smo govorili o onim demonstracijama, i krvi (vjernih muslimuna), što je škropila Qâhiru. A onda se, iznenada, 1967, u toku blic rata, samo za šest dana, i Gazza preselila u biblijski Eretz. Što sad ovo? pitali neupućeni. Jer se čika Yitzhak tada, naknadno, sjetio da i Gazza tamo od pamtivijeka spada. Baš ko i Samarija i Judeja (koje, nezallice, zovu Zapadnom obalom).

No, pojavio se problem, Šta učinit s onolikom rajom, koja je još '48. pobjegla u Gazzu, ispred *Hatikvaha*? (Talmudske himne nade, koja i sada, kristalno, ječi u sjećanjima.) Doduše, isti se čika proslavio po broju izgnanstava svih onih koji su se u Gazzu drznuli mislit. (Nije li miso, pobogu, svakoj lažnoj vlasti bezdan, za koji ona nema krila?!) Ali ostalo je u njoj, kvariti žrtveničku grimasu gospodara, njihovo sjeme. Šta će biti s njim? možda se neko od braće u vjeri i pitao, brižno (noću, naravno, kada ga niko ne promatra). Dotle se (međunarodni) Cezar (inače se ne bi ni zvao demokratom), cezarski dosjetio, kako urediti svoje, zemaljsko, kraljevstvo. (Koje nipošto nije opljačkao samo od Boga!) Objavio proglaš, opet kroz usta stoglave aždahe, da Palestinci nisu narod, već, uboge, izbjeglice! Štoviše, u Gazzu, oni su samo kukavne ptičice, bez ikakvog građanskog znamenja. (Elektronske, registarske tablice smrti, kojima su darovani baš nekako u toku Annine posjete, znak su, rekla bi, na strogo privatnoj sjedeljci, znanstvenica Historija, podsvjesne nostalgije Civilizacije za starim, dobrim, žuto-zvezdanim, vremenima.)

Naravno, time, (demokrata) Cezar nije iscrpio svoju (mefistofelsku) maštu. U ime međunarodnog mnijenja, on se još potrudio oko oprobano naputka za držanje sirotinje na uzici. Tako se desilo da su i Palestinci došli na liste svjetskog karitasa. Te da su u svojim školama, organiziranim od istih dobrotvora, za svaku koru kruha, ovisno o (mutnom) kapitalu koji ga je zamjesio, imali zahvaljivati raznim rabbinima, najprije, pa Ocu i Sinu, te

nekim kapitalnim čekama sa dugim (nefundamentalističkim) bradama..., i tako redom. Samo su svih tih, tužnih, godina, i veliki i mali Palestinci morali skrivati, duboko u svojim grudima, čak i od sebe samih, ko najvećeg ilegalca, jedno ime. Isto ono, koje sad slave, sa menara, i koje, ko klicaj, niče, iz njihovih, katarzičnim snima, punim kajanja, očišćenih, srca. No, zapisivač se, i sam kajući se, možda previše požurio doći do kraja zbirke. Haj'mo zato redom!

Stali smo kod svjetske sadaqe. Kad je došla rečena dama na (imperijalističkim) potpeticama, palestinske su dojilje, trudnice, starci i sitna djeca upravo jeli goveđe konzerve. Darove Europskog parlamenta. Ovaj put mama Simone, iz te velike, milostinjske, kuće, nije imala ništa protiv. Ta poetesa ima vrlo plemenito srce kada su u pitanju milodari. Ali ima strašno protiv (kao, na primjer, à propos procesa protiv čuvenog lyonskog katila), *taktike, koja nastoji pokazati da je sve što se ikada desilo - nacistički genocid, Hirošima, Alžir, Vijetnam, i tako dalje - sve isto. Svako je kriv, i prema tome, nema krivca.*

Plemenit čitalac oprostiti će mi ovu digresiju. To što sam u Annin san pozvala novinare, koji su pomno zabilježili gornje riječi, učinila sam samo zato da bih istakla njezinu izuzetnu, i rijetko susretanu, sposobnost kajanja. A što se tiče te dotične tete (sretno preživjele žrtve *Übermenschovih* konclogora, i nježnog konstruktora *am segulabovih*), moglo bi je se sad upitat..., oglasi se opet Anna, iznenada, preuzimajući nazad od mene svoj katarzični san, na svoja mlada pleća. Moglo bi je se upitat, tu milosrdnu tetu, kakva bi to razlika morala biti...? I nabrojati joj more genocida, od crnačke Afrike, do Australije, kojima obiluje kolektivno, ljudsko, pamćenje.

Šta bi ona rekla da, na primjer, uskrсну svi, istrebljeni, Indijanci? Pa da, ti navodni crvenokošci, u ime nebeske, i historijske, pradomovine, vremenskog, i ekološkog, prava (prvijenstva), i još koječega, istjeraju iz cijele Amerike sve Amere. (Koji su, zna se, porijeklom, europski ološ.) Ta bi teta sigurno posumnjala da je pitalac skrenuo s uma. A ko bi se, pogotovu, usudio kazati da je palestinski holocaust pljunuti jhudijski? Bez obzira na trajanje. Ko ima odvažnosti reći da su cijelome svijetu ruke krvave do lakata? Da su svi narodi, i oni, koji su nekad, kušnje radi, uistinu bili izabrani, i oni neizabrani, nešto skrivili. I da bi se svijet, u ime općega spasa, jednom već morao, udruženo, pokajati. Svom Jednom, Jedinom (zajedničkom) Tvorcu, ugovore sklopljene sa Kojim su, svi odreda, davno, prekršili.

I ispričaj im priču o dvojici Âdamovih sinova, onako kako je uistinu bilo, kada su obojica ponudili žrtvu, pa ona bila primljena od jednog od njih, a od drugog od njih nije... ču Anna Īmân, kako recitira qur`anske ayate. O Božijem Poslaniku, Mûsâu, neka mu je mir od Allâha, koji je, u Njegovo

Uzvišeno Ime, opominjao Bânû Isrâ'îl. I ču priču kako onaj od Ādamovih sinova, čija je žrtva bila odbijena, priprijeti svome bratu da će ga ubiti. *I njegova mu duša olakša ispuniti groznu prijetnju, i postade jedan od izgubljenih. Onda Allāh posla gavrana, koji je duboko kopao zemlju da bi mu pokazao kako da pokrije mrtvo tijelo svoga brata. On reče: Teško meni! zar mi nedostaje snaga biti kao ovaj gavrani i pokriti mrtvo tijelo moga brata? Tako postade od onih koji se kajaju.*

Opet je Anna, čista Alfredova zatočnica, zastala, na trenutak, u svojoj misli. Opet sam ja, zapisivač katarzi svih onih koji javno, ili skriveno, sanjaju Palestinu, pozvala novinare sa njihovim bilješkama za Historiju. Koje tvrde da su posljednje riječi Eichmanna, maštovitog Hitlerova designera konclogora i plinskih komora, bile: *Uskoro ćemo se, gospodo! opet svi sresti. Takva je sudbina svih ljudi. Živio sam vjerujući u Boga, i umirem vjerujući u Boga.* Novinski naslov *Eichmann obješen* poredao je, tvrde isti izvori, rame uz rame, u osvetničkoj šutnji, čitavu Anninu naciju. Anna F., međutim, što novine nisu zabilježile (njima se, uistinu, samo rijetko može vjerovati), odbila je pridružiti se toj, žrtvenoj, koloni, u kojoj su stajali i Irgunovi muzikanti. Umjesto toga, okrenula se, puna kajanja, na drugu stranu. I, molitvom, upućenom Gospodaru svih svjetova, ispratila, u dubokom bolu, u vječnost, sićušno tijelo (jutros ubijenog) palestinskog djeteta. Ustrijeljenog od Ādamova sina, čiju je žrtvu Bog odbio primiti.

Novine (opet) opisuju da je ožalošćena gomila nosila pokojnika na golim rukama, jedva ga ticući, kao žeravicu, lahkog, zamotanog samo u bijeli kefin (tu savršenu odjeću jednakosti u smrti). I tvrde da se pogrebna ceremonija pretvorila u ratnički ples. Ono, pak, što je ostalo kao trajna slika u Anninu oku, bio je slijedeći prizor: Āmân, kako se pridružuje grupi njezinih vršnjaka, Intissâr, Fâtîmi, Salmi, Hudi, Wâhidu, 'Alî Ismâ'îlu, Fuadu..., zaigranih sakupljanjem rijetkih, preostalih oblutaka, ispod svojih, bosih, nogu, po, prašnjavoj, cesti, kojom će, možda već sutra, proći njihovi, vlastiti, sprovodi.

Učinilo se još Anni (Oh Bože! da li je to bio samo sneni privid?) da je, negdje po strani od tog narednog obroka smrti, ugledala jedan poznati razdijeljak u kosi. Je li to usred ove smrdljive lokve, u Gazzî, stajao, ponizno, kao pred zamkom, samozatajno, preobražen, kajanjem, u Palestinca, onaj veliki praški usamljenik? Ili je to samo, uskrsnuo, u katarzičnom snu, duh pisca, za kojeg književne historije bespogovorno tvrde da je završio kao samoubojica? Franz K.? Nije Anna imala vremena za ovu fantastičnu odgonetku. Ali mi je šapćući, da je ne čuje ni jedan historik te lijepe umjetnosti (kojom se i Đavo vrlo vješto bavi), ostavila amanet. Da u Franzovu snu, katarzičnom, naravno, nadjem odgonetku: nije li to on došao provjeriti, u Palestini, svoju davnu zebnju - da je *jedan () kafesz pošao tražiti svoju pticu.*

Tek što nije granulo sunce. Nije bilo daleko do mora. Nije Anni trebala ni posebna urna. Samo koliko pregršt praha, čekali su Eichmannovi ostaci da budu položeni u zemlju. Natrag, u tvar, u ništavilo, iz kojeg je i bila oblikovana njegova, pohlepna, ruka. Ona, što je, razmećući se, nadmeno, po tom istom prahu, sijala, smrt, ko pšenicu; za gladne pravde, za obilježene, obespravljene, za nemoćne, i nevine... I za Annu. Uzalud su, nakon pogubljenja (na koje je kažu, taj dijabolični umjetnik, išao bez spoticanja), knesetovi grobari rasuli pepeo u Sredozemno more; izvan državnih voda. Njega je čežnja da gleda zločine svoje bivše žrtve donijela na valovima, nazad, na ovu obalu. Nekad zlatni pijesak Mediterrana (bešiku Civilizacije), po kojem sada sam Sotona sije svoje kibbuće.

Nije našoj djevojčici, očišćenoj snom, katarzičnim, punim kajanja, bilo teško iskopat, duboko, da ga ne nađu djeca, grob. Za prašnjive tragove Adamova sina, čiju žrtvu Bog nije primio. Počelo je svanjivat. Samo je još toliko imala vremena čestita zatočenica vratiti se, hitro, u svoj Het Achterhuis. U godinu '44, kad je fašizam, u ime obje dame (zaštićene sa pet, do zuba naoružanih, cavaliera) gušio Europu. I imala je taman toliko vremena napisati pisamce, adresirano na wienski arhiv poštovanom čika Simonu W. (Salztor Grasse, 6), arhitektu, i lovcu. U kojem jasno iznosi svoju zadnju volju. Iako, piše, unaprijed zna da njezinu izvršitelju oporuke ni na pamet neće pasti da je poštiva. No, dodaje mala mudrica, ničije nas odsustvo časti, niti tuđi grijeh, ne oslobadjaju vlastite dužnosti.

Zato, njezina je oporučna želja da arhiv dotičnog lovačkog društva (i njegovih ispostava) ne čuva, u svojim pretincima, ni jedan dokumenat o uhićenju stanara Tajnoga skloništa. Budući da će svaki od njih biti apokrifan. U obrazloženju dalje stoji da Anna F., od svoje dobre volje, izabire smrt u konclogoru suludog Führera. Jer, vlastitim je očima vidjela da te iste njegove žrtve, s likovima ptica, iz istog reda grabljivica, razdiru danas, kao i on nekad, palestinske prepelice. Mladi jastrebovi, to jest, a sve to ispred očiju (wienskih i inih) lovaca, zabavljenih hvatanjem ostarjelih orlova (koji više ne mogu ugrabiti ni mušicu).

Imala je Anna još nekolicke posljednje sekunde za unošnje u dnevnik događaja od protekle noći. Prije nego što je došlo vrijeme da Grünne Polizei pokupi svoj redoviti ulov. Katarzični sni ne podnose, kako je rečeno u uvodu ove zbirke, nikakve literarne brbljarije. Zato me obavezuju ispričati što je moguće jednostavnije ono što je još preostalo da se vidi na zaslonu samoga kraja Annina sna... Da je sišla, tiho, dok su svi ostali u skloništu još spavali, do izlaza. Da je, zatim, pažljivo, otvorila njegova vrata, zamaskirana velikim pokretnim ormarom. Bio je 4. kolovoza 1944. (Historija je pouzdana uglavnom samo u datumima.) Rana, jutarnja svježina sa amsterdamskih kanala učinila se Anni, tek došloj iz plinske

Gazze, kao najopojniji miris. Momci Zelene policije već su bili pred zgradom; u mimohodu. Pozvala ih je slabašnim glasom. Reklo bi se da je načas oklijevala.

O, Bože! ona tamo žerava bjelina... je li to bijeli šljem fašističkog, ili *am segulahova*, okupacionog, vojnika? Ili je bijeli kefen? Posmrtna haljina palestinskog dječaka, *koji je morao umrijeti, ne zato što je nešto skrivio, već zato što je pripadao jednom narodu...* Ko je zavolio ovakvu Annu, kakva je uistinu bila, iza svih svojih maski, znat će da je ona samo iz plemenite ironije citirala ove riječi talmudskog n(N)obela. Izrečene za vrijeme one već opisane europske gala-predstave, koja se davala u ovom periodu nakon takozvanog oslobođenja. Uzvik O, Bože! oteo se Anni iz dubina njezine duše, u katarzičnom crescendo. Uzviknula je glasnije svoje ime: Anna F.! I okrenula prema njima Dâwûdovu zvijezdu. Koja ih je, očišćena njezinim pokajanjem, zaslijepila, svjetlucajući, kao grumen zlata, na jutarnjem, amsterdamskom, suncu.

Time je završio Annin san, toliko pun kajanja, da ono i danas sipa iz svakog slova dnevničkog rukopisa. Od čijih je, pomno odabranih, stranica sačinjena knjiga; za Historiju. A na čijem kraju, u Epilogu, (uglavnom tačno) piše: *U ožujku 1945, dva mjeseca prije oslobodjenja Nizozemske, Anna je umrla u koncentracionom logoru u Bergen-Belsenu.*

Mir neka je njezinoj napućenoj duši! ne može, a ne dodati, po lijepom običaju starih pjesnika svoga grada, vjerni zapisivač ove neobične katarze. Uvrštene, s posebnom sućuti, u palestinsku zbirku snova, koja nije ništa drugo doli roman o ljubavi. Naravno tužnoj, kako je i svojstveno svim velikim stvarima!

(Odlomak iz romana "KATARZIČNI SNOVI/YÂ FILISTÎN",
Sarajevo 1991.)